

آرامش روانی زن و نقش زن در تحکیم خانواده در دیدگاه اسلام

زهرا شادفر^۱

چکیده

محیط خانواده در تامین آرامش روانی زنان نقش پر اهمیتی دارد و به پشوانه آن مادر به عنوان عضو مهم خانواده در استحکام بنیان خانواده نقشی بی بدیل دارد. پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش زن در تحکیم بنای خانواده و تامین آرامش روانی او صورت گرفته است. در این مطالعه، به اهمیت جایگاه زن در خانواده به عنوان یکی از ارکان اصلی ایجاد تعادل و آرامش پرداخته شده و چگونگی تاثیرگذاری این نقش بر استحکام خانواده تحلیل می شود. تحقیق به بررسی مفاهیم مختلف مرتبط با نقش زنان و اثرات اجتماعی و فرهنگی آن بر خانواده پرداخته و بر اساس دیدگاه های موجود، نقش حمایتی و معنوی زن در خانواده مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج پژوهش نشان می دهد که زن به عنوان محور اصلی عاطفی خانواده، نقش بسزایی در تامین آرامش روانی اعضای خانواده و تحکیم خانواده ایفا می کند. همچنین، این تحقیق به تحلیل چالش های پیش روی زنان در ایفای نقش خود و ارائه راهکارهایی برای بهبود این نقش پرداخته است. روش تحقیق، توصیفی و با استفاده از منابع کتابخانه ای برای گردآوری اطلاعات استفاده شده است.

کلمات کلیدی: آرامش، تحکیم خانواده، زن، آرامش روانی.

^۱ دانش آموخته سطح دو حوزه علمیه فاطمه الزهرا سلام الله علیها شهرستان نایین
za.shadfr@gmail.com

مقدمه

خانواده به عنوان نخستین و مهم‌ترین نهاد اجتماعی، پایه و اساس جامعه است. در این میان، نقش زن به عنوان قلب خانواده و محوری‌ترین عنصر در ایجاد همبستگی و آرامش روانی بسیار حائز اهمیت است. مسئله اصلی این پژوهش، تحلیل چگونگی تاثیرگذاری نقش زن در تحکیم ساختار خانواده و تامین آرامش روانی اعضای آن است. اهمیت این موضوع زمانی بیشتر آشکار می‌شود که بدانیم آرامش روانی اعضای خانواده، به ویژه کودکان، به طور مستقیم بر پیشرفت و توسعه جامعه تاثیرگذار است. از این رو، شناخت دقیق جایگاه زن و مسئولیت‌های او در خانواده، می‌تواند به بهبود کیفیت زندگی خانوادگی و در نتیجه، بهبود شرایط اجتماعی منجر شود. در این پژوهش، سعی شده است تا با بررسی مفاهیم روان‌شناسی و اجتماعی مرتبط با نقش زن، به تحلیل جامعی از وظایف و مسئولیت‌های او در خانواده پرداخته شود. این مقاله در صدد پاسخگویی به سوالات زیر است:

۱- عوامل موثر در ایجاد آرامش روانی زن چیست؟

۲- نقش مادر در تحکیم بنیان خانواده چیست؟

پیشینه پژوهش نشان می‌دهد که مطالعات مختلفی در این زمینه انجام شده است که هر یک به نوبه خود بر اهمیت این نقش تاکید داشته‌اند. برای مثال «نقش زن در تحکیم بنیان خانواده» از محمد جواد حسن زاده، «نقش زن در استحکام خانواده اسلامی» از سلیماتو جلو و رقیه بهادر و «نقش زن در تحکیم نهاد خانواده از منظر قرآن و حدیث» از سید باقر حسینی و ابراهیم ولایتی فاضل. در این تحقیق، با رویکردی جامع‌تر و از دیدگاه قرآن و سیر معصومین، این نقش بررسی شده است.

مفهوم شناسی

آرامش روانی

آرامش روانی، مقابل اضطراب و دلهره، حالت و صفت روانی و قلبی خاص (آسودگی خاطر، ثبات و طمانینه) است. قرآن کریم به عنوان بزرگ‌ترین معجزه پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) تمام آنچه را که برای هدایت و آرامش روحی بشر نیاز بوده، در خود جای داده است.

با توجه به آیات قرآن کریم، ایمان به خدا، ذکر خدا و به یاد او بودن، توکل و واگذاری همه امور به خدا، تقوا و پرهیزگاری، توبه و بازگشت از گناه، توبه، دعا، صبر، عبادت، اصلاح و برطرف کردن عیوب و... از عوامل مهم و تأثیرگذار در رسیدن به آرامش روحی و روانی است.^۱

تحکیم خانواده

مقصود از تحکیم خانواده، فراگیری اصل اعتدال میان همگان، حاکمیت اخلاق و حفظ حقوق همهی اعضاست. اگر هدف از برقراری زوجیت و تشکیل خانواده، به تعبیر قرآن، «به سکونت رسیدن اعضاست»، لازم است که همه ی رفتارها و تعاملات در راستای تحقق این هدف باشد و منظور از تحکیم، به کمال رساندن همین سکونت است که با کمترین ظلم، نامردی و تحقیر حتی یک عضو در خانواده، سازگار نیست.^۲

زمینه ایجاد آرامش زن

خانواده به عنوان کوچک‌ترین نهاد اجتماعی متشکل از دو رکن زن و شوهر است که اگر این ارکان آرامش یافت، خانواده محلی امن برای تربیت فرزندان خواهد بود. در این جامعه زن به عنوان جنس لطیف و زیبا و عامل آرامش و آرایش در محیط زندگی است.^۳ از این رو اینگونه است که زوجن در زندگی مشترک همواره به دنبال آرامش در کنار یک دیگر هستند. خداوند در آیه ۲۱ سوره روم می

^۱ ویکی فقه .

^۲ اکرم السادات حسینی، مطالعات راهبردی زنان ۱۳۸۳ شماره ۲۵.

^۳ سایت khamenei.ir.

فرماید: «و من آیاته ان خلق لکم من انفسکم ازواجاً لتسکنوا الیها؛ و از نشانه های قدرت خداوند این است که برای خودتان از جنس خودتان همسرانی آفرید تا در کنارشان آرامش یابید.» بنابراین ایجاد نشاط و آرامش در زنان باعث ایجاد نشاط آرامش در خانواده و حتی جامعه می شود.

زن در منزل مشغول کارهای گوناگون بوده، مشغول نظافت و شست و شو و امور تربیت و نگهداری فرزندان بوده، غذا تهیه کرده و زندگی را با زحمات فراوان شیرین و آماده پذیرایی از شوهر نموده است، وقتی شوهر به خانه بازگشت، وظیفه دارد از زحمات شایسته همسر خود تقدیر و تشکر نماید. چه نیکوست مرد با چهره‌ای خندان و متبسم وارد منزل شود. بگذارد تبسم بر لبانش جاری شود، با قیافه آرام و متین و شاداب با همسر و فرزندان برخورد نماید. از زحمات و تلاش‌های زن قدردانی کند.^۱

مواردی از توجه و جهت گیری خاص اسلام به زنان عبارتند از:

۱- خوش رفتاری با زنان در خانواده

زن در خانه جایگاه ارزشمندی دارد و نقش‌های اساسی بر عهده اوست لذا رفتار صحیح مرد با زن در محیط خانواده برای ایفای بهتر نقش‌های او ضروریست. همچنین از جمله فضایل اخلاقی مورد تاکید دین اسلام خوش رفتاری با دیگران است که در آیات و روایات بسیاری به برکات فراوان آن اشاره شده است. امام سجاد (ع) در این باره می فرمایند: «در روز قیامت چیزی بار ارزش تر و سنگین تر از خوش اخلاقی در ترازوی اعمال بندگان قرار نمی گیرد.»^۲

خداوند نیز در سوره نساء می فرماید: «... و عاشروهن بالمعروف ... با زنان به نیکی (و مهربانی) رفتار کنید». قرآن کریم حتی در مورد طلاق که با کینه توزی و آزار روحی همراه است به مردان دستور می دهد که رفتاری بدون خشونت با زنان داشته باشند: «هرگاه زنان را طلاق دادید ...، یا آنان را به نیکو وجهی نگه دارید ...».^۳

^۱ محمودی، امیر ملک، راهنمای خانواده راز شاد زیستن و خوشبختی در کانون خانواده صفحه ۵۷.

^۲ کلینی، کافی، ج ۲، ص ۹۹.

^۳ سوره بقره آیه ۲۳۱.

در نتیجه از مجموع مطالب بالا اهمیت این موضوع بویژه در میان روابط همسران به خوبی مشاهده می شود.

۲- مبارزه با تفکر غلط برتری انگاری پسر

قبل از اسلام ، داشتن پسر افتخاری بزرگ و داشتن دختر ننگ و عار بود و یکی از دلایل زنده به گور کردن دختران رواج همین تفکر غلط بود . پیامبر اکرم(صلی الله علیه و آله) با برخورد کریمانه اش با دختران به ویژه حضرت فاطمه زهرا (سلام الله علیها) نقش زیادی در از بین بردن این عقیده غلط در میان مردم داشت . ایشان در حضور دیگران حضرت فاطمه را می بوسید و وی را پاره تن خود می خواند و خشم و غضب فاطمه را خشم و غضب خداوند می دانست و می فرمود : « خَيْرُ أَوْلَادِكُمُ الْبَنَاتُ ؛ بهترین فرزندان شما ، دختران هستند . »^۱

۳- برخورد عاطفی و محبت به دختران

لطافت خاصی که از نظر عاطفی در وجود دختران است، در سیره تربیتی پیامبر اکرم(ص) نسبت به دخترشان فاطمه بیش از آن چیزی بود که در جامه عرب رواج داشت آن حضرت بارها در برابر دوستان و بستگان و نیز در مقابل مردم می فرمود : « فاطمه سرور زنان جهان است؛ فاطمه همچون حضرت مریم دختر عمران است »^۲. امام صادق (ع) نیز می فرماید : « دختران حسنه هستند و پسران نعمت ، به واسطه حسنات اجر عطا می شود و از نعمت ها سؤال می شود »^۳.

بنابراین توجه ویژه به این عطوفت و حساس بودن دختران همواره مورد تاکید اسلام و سیره تربیتی امامان و پیامبر مهربانی ها بوده است .

^۱ طبرسی، حسن بن فضل، مکارم الاخلاق، صفحه ۲۱۹.

^۲ مجلسی، بحار الأنوار، ج ۱۰۹ ، ص ۳۲.

^۳ بروجردی، آقا حسین، جامع أحادیث الشيعة (للبروجردی)، جلد ۲۶ صفحه ۶۵۶.

است و این ویژگی، طبق سخن حضرت امیرمؤمنان (ع) برای همه ارزشمند و برای زن، زیباتر است. سرچشمه‌ی عفت، حیاست و به تناسب و اندازه‌ی حیا، عفت هم خواهد آمد.

اصبغ بن نباته می‌گوید: از امیرمؤمنان (ع) شنیدم که فرمود: در آخرالزمان، نزدیک به قیامت زنانی ظاهر شوند، بی‌حجابان برهنه، خودآراستگان برای غیرشوهر، رهاکردگان آیین، داخل شدگان در آشوبها، قاتلان به شهوات و امور جنسی، شتاب‌کنندگان به سوی لذات و خوشگذرانیها، حلال‌شمارندگان محرمات الهی و وارد شوندگان در دوزخ.^۱

نظر اسلام این است که زن باید عفیف و پاکدامن باشد. این پاکدامنی اگر چه از یکسو وظیفه‌ی دینی و اسلامی اوست اما از سوی دیگر چون بخشی از آثار و منافعش به شوهر برمی‌گردد جزء حقوق شوهر به حساب می‌آید.

امام صادق علیه السلام می‌فرماید: بهترین زنان زنی است که چون با شوهرش خلوت کند، لباس حیا را از تن بکند و چون از خانه بیرون رود، لباسی از حیا و عفت بر تن کند که مانند سپر و زرهی برای او باشد، یعنی در کوچه و خیابان، چنان باوقار و سنگینی راه برود، که تیرهای نظر جوانان هرزه اجازه ورود به شخصیت او را نداشته باشد. زن مسلمان از حضرت زهرا و زینب کبری علیها السلام پیروی می‌کند.

قرآن کریم نیز می‌فرماید: «وَلْيَسْتَعْفِفِ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتَّى يُغْنِيَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ؛ باید عفاف را پیشه‌ی خود سازند کسانی که شرایط ازدواج ندارند، (تا خدا به آنان کمک نماید) و از فضلش آنها را بی‌نیاز گرداند».^۲

حضرت علی علیه السلام می‌فرماید: أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ الْعِفَافُ «عفت سرآمد و اساس همه خیرات است».^۳

بنابراین حیا و عفت در مقابل بیگانگان از ویژگی‌هایی است که در قرآن و روایات برای زنان توصیه شده است که هم موجب آرامش خود زن و هم موجب آرامش و استحکام خانواده می‌شود.

^۱ محمد جواد حسن زاده، نقش زن در تحکیم بنیان خانواده، دومین همایش ملی تحقیقات میان رشته‌ای در مدیریت و علوم انسانی.

^۲ سوره نور آیه ۳۳.

^۳ وسایل الشیعه، جلد ۱۵، صفحه ۲۵۰.

نتیجه گیری

نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که نقش زن در خانواده، به‌ویژه در زمینه تامین آرامش روانی، بسیار حیاتی و تاثیرگذار است. زن به‌عنوان مرکز عاطفی خانواده، با ایجاد فضایی آکنده از محبت و همدلی، می‌تواند تعادل روانی و عاطفی اعضای خانواده را به نحو احسن تامین کند. این تحقیق همچنین نشان می‌دهد که با وجود چالش‌های متعددی که زنان در ایفای این نقش با آن مواجه‌اند، تقویت آگاهی و حمایت‌های اجتماعی می‌تواند به بهبود عملکرد زنان در خانواده کمک کند. نتایج این پژوهش بر اهمیت نقش تربیتی و حمایتی زن در خانواده تاکید دارد و نشان می‌دهد که توجه به این نقش، نه‌تنها به تحکیم خانواده منجر می‌شود بلکه می‌تواند به بهبود وضعیت روانی و اجتماعی جامعه نیز کمک کند. در نهایت، این پژوهش با ارائه پیشنهاداتی برای تقویت نقش زن در خانواده، به اهمیت توجه بیشتر به این موضوع در برنامه‌ریزی‌های اجتماعی و فرهنگی تاکید می‌کند.

منابع

- قرآن کریم
- نهج البلاغه

کتاب فارسی

- (۱) حسینی قمی، سید حسین، **تحکیم خانواده**، قم، نشر عطش، چاپ اول، ۱۳۹۷ ه.ش.
- (۲) رجایی، محمد رضا، **راز خوشبختی زن و شوهر**، اصفهان، انتشارات مرغ سلیمان، چاپ اول، ۱۳۹۱ ه.ش.
- (۳) بانکی پور فرد، امیر حسین، **زن و خانواده** (بر گرفته از بیانات حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای (مدظله العالی) رهبر انقلاب اسلامی)، تهران، انتشارات انقلاب اسلامی، چاپ چهارم، ۱۳۹۴ ه.ش.
- (۴) حاج علی اکبری، محمد جواد، **مطلع عشق: گزیده‌ای از رهنمود های رهبر معظم انقلاب اسلامی به زوج های جوان**، تهران، موسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی، چاپ سوم، ۱۳۹۲ ه.ش.
- (۵) محمودی الیگودرزی، امیر ملک، **راهنمای خانواده**، قم، انتشارات منشور وحی، ۱۳۸۸ ه.ش.
- (۶) خدامی، نرگس، **حقوق و مسئولیت های مادر**، قم، دفتر مطالعات و تحقیقات زنان، چاپ اول، ۱۳۹۵ ه.ش.

کتاب عربی

- (۷) مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، **بحار الانوار**، مصحح: جمعی از محققان، ۱۱ جلد، بیروت-لبنان، انتشارات دار إحياء التراث العربی، چاپ دوم، ۱۳۹۷ ه.ق.
- (۸) کلینی، محمد بن یعقوب، **الکافی (ط - الإسلامية)**، مصحح: غفاری علی اکبر و آخوندی، محمد، ۸ جلد، تهران، انتشارات دار الکتب الإسلامية، چاپ چهارم، ۱۴۰۷ ه.ق.

۹) نهج الفصاحه

۱۰) ابن بابويه، محمد بن علی، **الأمالی (للصدوق)**، ۱ جلد، تهران، انتشارات کتابچی، چاپ ششم، ۱۳۷۶ ه.ش.

۱۱) شیخ حر عاملی، محمد بن حسن، **وسائل الشیعه،** مصحح: مؤسسه آل البيت عليهم السلام، ۳۰ جلد، قم، انتشارات مؤسسه آل البيت عليهم السلام، چاپ اول، ۱۴۰۹ ه.ق.

۱۱) طبرسی، حسن بن فضل، **مکارم الاخلاق**، ۱ جلد، قم، انتشارات الشریف الرضی، چاپ چهارم، ۱۳۷۰ ه.ش.

۱۲) بروجردی، آقا حسین، **جامع أحادیث الشیعه (للبروجردی)**، مصحح: جمعی از محققان، ۳۱ جلد، تهران، انتشارات انتشارات فرهنگ سبز، چاپ اول، ۱۳۸۶ ه.ش.

۱۳) شریف الرضی، محمد بن حسین، **نهج البلاغه (للصبحی صالح)**، مصحح: صالح، صبحی، ۱ جلد، قم، انتشارات هجرت، چاپ اول، ۱۴۱۴ ه.ق.

مقالات

۱۴) محمد جواد حسن زاده، **نقش زن در تحکیم بنیان خانواده**، دومین همایش ملی تحقیقات میان رشته ای در مدیریت و علوم انسانی.

۱۵) مجید معارف و احمد قماشچی، **عوامل آرامش خانواده در سبک زندگی امام علی (علیه السلام) و حضرت فاطمه (سلام الله علیها).**

۱۶) حسینی، سید علی اکبر، **اخلاق در خانواده**، نشر: پارسایان، چاپ پانزدهم، ص ۱۶۶-۱۶۹؛ با تلخیص و تصرف.

نرم افزار ها

(۱۷) جامع التفاسیر.

(۱۸) جامع الاحادیث.

(۱۹) کتابخانه دیجیتال قائمیه.

سایت ها

(۲۰) کتابخانه مدرسه فقاہت <https://lib.eshia.ir>.

(۲۱) حوزه نت <https://hawzah.net>.

(۲۲) پرتال علوم انسانی <https://www.ensani.ir/fa>.

(۲۳) سایت SID <https://www.sid.ir>.

(۲۴) سیویلیکا <https://civilica.com>.

(۲۵) دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله خامنه ای khamenei.ir.